

Kraków, dnia 23 grudnia 2020 r.

Trybunał Konstytucyjny
al. Jana Christiana Szucha 12a
00-918 Warszawa

Skarżąca: **A** **sp. z o.o. z siedzibą w P**

reprezentowana przez Prezesa Zarządu

- A P

Pełnomocnik Skarżącej:

adwokat Agata Nocuń
wpisana na listę adwokatów prowadzoną przez
Okręgową Radę Adwokacką w Krakowie
numer wpisu na listę 2791

adres kancelarii (adres dla doręczeń):

TABAKA & NOCUŃ Kancelaria Adwokacka s.c.
ul. Siemiradzkiego 20a/9
31-137 Kraków

SKARGA KONSTYTUCYJNA

I. OKREŚLENIE PRZEDMIOTU KONTROLI oraz WSKAZANIE WZORCÓW KONTROLI

Działając w imieniu skarżącej, z powołaniem na pełnomocnictwo, załączone wraz z dowodem uiszczenia opłaty skarbowej, na podstawie art. 79 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej

oraz art. 77 ust. 1 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U. z 2019 r. poz. 2393)

w n o s z ę o stwierdzenie, że

- 1) art. 394² § 1¹ ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1575) w zakresie, w jakim nie daje podstaw do zaskarżenia (nie przewiduje możliwości zaskarżenia) postanowienia oddalającego zgłoszony w apelacji wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych (od opłaty od apelacji) rozpoznawany po raz pierwszy przez sąd odwoławczy, jest niezgodny z art. 45 ust. 1 w zw. z art. 78 w zw. z art. 176 ust. 1 w zw. z art. 32 ust. 1 i 2 w zw. z art. 77 ust. 2 w zw. art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej,

nadto **w n o s z ę o**:

- 2) wstrzymanie wykonania pkt I, IV, VII, VIII b wyroku Sądu Okręgowego w K z dnia marca 2020 r., sygn. akt do czasu zakończenia postępowania w niniejszej sprawie,
- 3) przyznanie zwrotu kosztów postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym według norm przepisanych.

Na podstawie art. 80 ustawy o TK skarżąca zastrzega nieujawnianie jej danych osobowych w opublikowanym postanowieniu, o którym mowa w art. 61 ust. 4 ustawy o TK.

II. UZASADNIENIE SKARGI KONSTYTUCYJNEJ

1) Przedstawienie stanu faktycznego

1. Wyrokiem z dnia marca 2020 r., sygn. akt Sąd Okręgowy w K, uznał za bezskuteczną w stosunku do masy upadłości Przedsiębiorstwa Wielobranżowego E sp. z o.o. w upadłości z siedzibą w T czynność prawną pokrycia przez Przedsiębiorstwo Wielobranżowe E sp. z o.o. udziałów w spółce A sp. z o.o. wkładem niepieniężnym w postaci wskazanych składników majątkowych, nakazał E sp. z o.o. sp. k. przekazanie do masy upadłości Przedsiębiorstwa Wielobranżowego E sp. z o.o.

- określonej w sentencji wyroku nieruchomości oraz nakazał A sp. z o.o. przekazania do masy upadłości Przedsiębiorstwa Wielobranżowego E sp. z o.o. wskazanych w treści sentencji wyroku wiarygodności.
2. Apelacją z dnia czerwca 2020 r. A sp. z o.o. zaskarżyła w części wyrok Sądu Okręgowego w K , z dnia marca 2020 r., sygn. akt zawierając w apelacji wnioski o zwolnienie jej od kosztów sądowych w całości. W uzasadnieniu wniosku skarżąca wskazała na brak środków na uiszczenie kosztów sądowych (opłaty od apelacji), a nadto brak możliwości zwiększenia majątku tej spółki przez jej wspólników.
 3. Postanowieniem z dnia lipca 2020 r., sygn. akt , Sąd Apelacyjny w K , zwolnił skarżącą od kosztów sądowych w zakresie opłaty sądowej od apelacji powyżej oddalając wnioski skarżącej w pozostałym zakresie. Nadto, skarżąca została wezwana do uiszczenia opłaty sądowej od apelacji w kwocie w terminie tygodniowym od daty otrzymania wezwania pod rygorem odrzucenia apelacji. Postanowienie zostało doręczone pełnomocnikowi skarżącej dnia lipca 2020 r.
 4. Wnioskiem z dnia lipca 2020 r. skarżąca wniosła o sporządzenie uzasadnienia wskazanego powyżej postanowienia Sądu Apelacyjnego w K oraz doręczenie postanowienia wraz z uzasadnieniem. Wniosek został nadany przesyłką poleconą za pośrednictwem operatora wyznaczonego dnia lipca 2020 r. oraz zawierał dowód uiszczenia opłaty stałej od wniosku, zgodnie z art. 25b ust. 1 u.k.s.c.
 5. Postanowieniem z dnia sierpnia 2020 r. Sąd Apelacyjny odrzucił wnioski skarżącej o sporządzenie uzasadnienia postanowienia z dnia lipca 2020 r. i doręczenie odpisu tego postanowienia wraz z uzasadnieniem.
 6. Postanowieniem z dnia października 2020 r. Sąd Apelacyjny odrzucił apelację spółki A sp. z o.o. jako nieopłaconą, w uzasadnieniu postanowienia wskazując, iż „[o]dpis postanowienia z dnia lipca 2020 r. wraz z wezwaniem pozwanych do uiszczenia stosownych opłat sądowych w części w terminie tygodniowym od daty doręczenia wezwania pod rygorem odrzucenia apelacji został doręczony pełnomocnikowi pozwanych w dniu lipca 2020 r. W określonym terminie E spółka z ograniczoną odpowiedzialnością sp. k. oraz A sp. z o.o. nie uiściły opłat sądowych od apelacji.”

2) Udokumentowanie daty doręczenia ostatecznego rozstrzygnięcia od którym mowa w art. 77 ust. 1 ustawy o TK

Postanowienie Sądu Apelacyjnego w K z dnia sierpnia 2020 r. o odrzuceniu wniosku skarżącej o sporządzenie uzasadnienia postanowienia Sądu Apelacyjnego w K z dnia lipca 2020 r. i doręczenie odpisu postanowienia wraz z uzasadnieniem zostało doręczone pełnomocnikowi skarżącej dnia września 2020 r. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w K z dnia sierpnia 2020 r. o odrzuceniu wniosku o sporządzenie uzasadnienia, jako postanowienie sądu drugiej instancji ma charakter ostateczny, a skarżąca wyczerpała przysługujące jej środki zaskarżenia.

3) Informacja, czy od rozstrzygnięcia został wniesiony nadzwyczajny środek zaskarżenia

Od postanowienia Sądu Apelacyjnego w K z dnia sierpnia 2020 r. o odrzuceniu wniosku skarżącej o sporządzenie uzasadnienia postanowienia Sądu Apelacyjnego w K z dnia lipca 2020 r. i doręczenie odpisu postanowienia wraz z uzasadnieniem nie został wniesiony (nie przysługuje) nadzwyczajny środek zaskarżenia.

4) Uzasadnienie zarzutu niezgodności kwestionowanego przepisu ustawy z wzorcami konstytucyjnymi

Orzeczeniem, z którym skarżąca wiąże naruszenie swoich praw, jest postanowienie Sądu Apelacyjnego w K z dnia sierpnia 2020 r., sygn. akt o odrzuceniu wniosku skarżącej o sporządzenie uzasadnienia postanowienia Sądu Apelacyjnego w K z dnia lipca 2020 r.. Należy wskazać, iż w związku z dochowaniem przez skarżącą terminu oraz należytych opłat wniosku, podstawą rozstrzygnięcia (odrzućcia wniosku o uzasadnienie postanowienia) był art. 357 § 2¹ k.p.c. oraz art. 328 § 4 k.p.c. w zw. z art. 361 k.p.c. Zgodnie z art. 357 § 2¹ k.p.c., postanowienie wydane na posiedzeniu niejawnym sąd uzasadnia tylko wtedy, gdy podlega ono zaskarżeniu i tylko na żądanie strony zgłoszone w terminie tygodnia od dnia doręczenia postanowienia, zaś zgodnie z art. 328 § 4 k.p.c., sąd odrzuca wniosek o uzasadnienie wyroku, jeżeli jest niedopuszczalny, spóźniony, nieopłacony lub dotknięty brakami, których nie usunięto mimo wezwania. Art. 328 § 4 k.p.c. stosuje się odpowiednio do wniosku o uzasadnienie postanowienia, zgodnie z art. 361 k.p.c. W związku z powyższym, jako że postanowienie o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych nie zostało ujęte w katalogu zaskarżalnych postanowień sądu drugiej instancji, wskazanym w art. 394² § 1¹ k.p.c., wniosek o uzasadnienie

postanowienia oddalającego wniosek o zwolnienie od kosztów został odrzucony przez Sąd Apelacyjny w K .

Należy podkreślić, że przed nowelizacją kodeksu postępowania cywilnego, wprowadzoną ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. (Dz.U. z 2019 r. poz. 1469), która weszła w życie 7 listopada 2019 r. wniosek o zwolnienie od opłaty od apelacji składany wraz z apelacją rozpoznawany był przez sąd pierwszej instancji. Na postanowienie w przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów sądowych przysługiwało zażalenie, którego podstawą był art. 394 § 1 pkt 2 k.p.c., bowiem to sąd pierwszej instancji dokonywał kontroli wymagań formalnych i fiskalnych tego środka. Po nowelizacji z 2019 roku kontroli tej dokonuje sąd drugiej instancji i to ten sąd rozpoznaje ewentualny wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych (opłaty od apelacji). Należy zwrócić uwagę, że często zdarzało się, że apelacja była pierwszym pismem procesowym podlegającym opłacie wnoszonym przez pozwanego. W związku z tak istotną zmianą postępowania odwoławczego, dla zagwarantowania minimalnego standardu postępowania, co najmniej równego dotychczasowemu poziomowi ochrony praw uczestnika postępowania, brak uzasadnienia oddalenia wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych oraz brak możliwości poddania kontroli postanowienia odmawiającego zwolnienia od opłaty od apelacji jest niezgodny ze wskazanymi w *petitum* przepisami Konstytucji.

a) wskazanie podmiotowych praw lub wolności o charakterze konstytucyjnym, których naruszenie skarżący łączy z wydaniem orzeczenia wraz z podaniem przepisów Konstytucji RP, z których prawa te lub wolności są wywodzone

Skarżąca wskazuje, że z wydaniem postanowienia z dnia sierpnia 2020 r., sygn. akt odrzucającego wniosek o sporządzenie uzasadnienia postanowienia Sądu Apelacyjnego w K z dnia lipca 2020 r. łączy naruszenie prawa do sądu oraz dwuinstancyjnego postępowania sądowego (art. 45 ust. 1 w zw. z art. 176 ust. 1 Konstytucji), w związku z zasadą równości wobec prawa i zakazem dyskryminacji (art. 32 ust. 1 i 2 Konstytucji), wywodzonej z art. 77 ust. 2 Konstytucji zasady niedopuszczalności wyłączenia prawa do sądu, która może być uchylona tylko na mocy przepisów konstytucyjnych lub reguł mających umocowanie konstytucyjne, a także zasady nienaruszalności istoty praw i wolności oraz zasady proporcjonalności (art. 31 ust. 3 Konstytucji i art. 2 Konstytucji).

Zwolnienie sądu odwoławczego z obowiązku uzasadnienia postanowienia o odmowie (częściowej odmowie) zwolnienia od kosztów sądowych w połączeniu z brakiem obowiązku informowania stron o posiedzeniu, znosi kontrolę podejmowanych w tym zakresie decyzji.

Podkreślić należy, że zasada państwa prawnego, wynikająca z art. 2 Konstytucji, wymaga, aby przepisy gwarantowały rozpoznawanie spraw przez instancje odwoławcze wnikliwie, z poszanowaniem praw stron procesowych oraz w sposób umożliwiający ocenę orzeczenia. Skoro ustawodawca przewidział dwuinstancyjność postępowania, to inicjowane apelacją postępowanie przed sądem odwoławczym musi być rzetelne i sprawiedliwe oraz musi odpowiadać standardom państwa prawa.

Minimalne wymogi w zakresie rzetelnego ukształtowania procedury wyznacza z jednej strony nakaz podmiotowego, a nie przedmiotowego traktowania uczestników postępowania, z drugiej zaś zakaz arbitralnego działania sądu. Wymogi te konkretyzują: 1) nakaz wysłuchania stron, 2) konieczność ujawnienia w czytelny sposób motywów rozstrzygnięcia w stopniu umożliwiającym weryfikację sposobu myślenia sądu, a tym samym unikanie dowolności, czy wręcz arbitralności sądu, 3) zapewnienie przewidywalności dla uczestników postępowania przez odpowiednią spójność i wewnętrzną logikę mechanizmów, którym jest poddany. Gwarancją braku arbitralności stanowi: 1) udział zainteresowanych podmiotów w postępowaniu, 2) zasada jawności postępowania oraz 3) wydawanie rozstrzygnięć zawierających rzetelne, weryfikowalne uzasadnienie. Uzasadnienie orzeczeń sądowych jest decydującym komponentem prawa do rzetelnego sądu jako konstytucyjnie chronionego prawa, a nakaz uzasadniania orzeczeń wynika z takich konstytucyjnych wartości i zasad, jak zasada państwa prawnego, ochrony godności oraz skutecznego prawa do sądu.

b) zaskarżenie przepisów, a nie ich zastosowania

Zgodnie z art. 79 Konstytucji skarga konstytucyjna nie jest dopuszczalna, gdy przyczyną naruszenia jest zastosowanie prawa. Podstawą skargi może być tylko niekonstytucyjność samego przepisu. Skarżąca wskazuje, iż zarzuty niniejszej skargi nie dotyczą wadliwości stosowania prawa, a treści samego prawa. Na kanwie przedstawionego wyżej stanu faktycznego nie sposób uznać, aby Sąd Apelacyjny w K zastosował przepisy k.p.c. w sposób nieprawidłowy, zaś niezgodność z przedstawionymi wzorcami konstytucyjnymi odnosi się wprost do brzmienia przepisów, nieprzewidujących zaskarżalności postanowień sądu drugiej instancji w przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów sądowych (opłaty od apelacji), mimo rozstrzygnięcia tej kwestii po raz pierwszy. Jednocześnie w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego ugruntowany jest pogląd o dopuszczalności skargi konstytucyjnej dotyczącej nie tylko istniejącego przepisu, ale również pominięcia prawodawczego „[z]arzut niekonstytucyjności może więc dotyczyć zarówno tego, co prawodawca w danym akcie unormował, jak i tego, co w akcie tym pominął, choć - postępując zgodnie z Konstytucją - powinien był

unormować." (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 października 2012 r., sygn. akt SK 20/11).

Prawo do sądu, prawo do dwuinstancyjnego postępowania sądowego (art. 45 ust. 1 w zw. z art. 176 ust. 1 Konstytucji)

Niezaskarżalność postanowień sądu drugiej instancji w przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów sądowych, przyjęta na gruncie kodeksu postępowania cywilnego po nowelizacji dokonanej ustawą o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw z dnia 4 lipca 2019 r. (Dz. U. z 2019 r. poz. 1469), stanowi naruszenie prawa do sądu, o którym mowa w art. 45 ust. 1 Konstytucji.

Należy zauważyć, iż prawo do sądu jest jednym z podstawowych praw jednostki oraz jedną z fundamentalnych gwarancji praworządności. Na konstytucyjne prawo do sądu składa się w szczególności: 1) prawo dostępu do sądu, tj. prawo uruchomienia procedury przed sądem (niezależnym, bezstronnym i niezawisłym); 2) prawo do odpowiednio ukształtowanej procedury sądowej, zgodnej z wymogami sprawiedliwości i jawności; 3) prawo do wyroku sądowego, tj. prawo do uzyskania wiążącego rozstrzygnięcia sprawy przez sąd 4) prawo do odpowiedniego ukształtowania ustroju i pozycji organów rozpoznających sprawy (por. np. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 października 2007 r., sygn. akt SK 7/06, cz. III, pkt 3.1).

Prawo do odpowiedniego ukształtowania postępowania jest przy tym uniwersalne, tj. dotyczy każdego rodzaju postępowania objętego gwarancjami składającymi się na prawo do sądu (tak Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 12 lipca 2011 r., sygn. akt SK 49/08). Stąd obowiązuje niezależnie od rodzaju sprawy, sposobu jej wszczęcia, a także etapu na którym znajduje się rozpoznawana sprawa (tak też M. Safjan, L. Bosek, *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1-86*, Warszawa 2016). Jednocześnie konstytucyjne pojęcie "sprawy" odnosi się nie tylko do wąsko rozumianego postępowania głównego, lecz także może obejmować inne postępowania, w których sąd rozstrzyga o prawach bądź obowiązkach danego podmiotu (wyroki Trybunału Konstytucyjnego: z dnia 26 listopada 2013 r., sygn. akt SK 33/12, cz. III, pkt 4.2.1. oraz z dnia 10 maja 2000 r., sygn. akt K 21/99, cz. III, pkt 3; z dnia 7 września 2004 r., sygn. akt P 4/04, cz. III, pkt 4.4; z dnia 19 września 2007 r., sygn. akt SK 4/06, cz. III, pkt 5). Podobne stanowisko zajął Sąd Najwyższy: *"Pojęcie «sprawa», interpretowane przy uwzględnieniu treści art. 45 ust. 1 Konstytucji, oznacza sprawę w zakresie głównego przedmiotu postępowania, a także kwestii incydentalnej, która związana jest z możliwą ingerencją w sferę podstawowych praw*

zagwarantowanych przepisami Konstytucji" (uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 28 marca 2012 r., sygn. akt I KZP 26/11). Jeżeli więc dane postanowienie, zapadłe w toku postępowania, dotyczy sprawy w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji, to postanowienie to winno podlegać weryfikacji zgodnie z wymogami przewidzianymi przez art. 176 ust. 1 Konstytucji (tak Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 9 lutego 2010 r., sygn. akt SK 10/09), a więc weryfikacji zgodnie z zasadą dwuinstancyjności postępowania. Podkreślenia wymaga, iż „*ustrojowy obowiązek ukształtowania dwuinstancyjnego postępowania sądowego odnosi się do sytuacji, w której a) zachodzi konieczność władczego rozstrzygnięcia w warunkach niezawisłości, b) na podstawie norm prawnych wynikających z przepisów prawnych, c) o prawach i wolnościach oznaczonego podmiotu, d) gdy wykluczona jest arbitralność rozstrzygnięcia oraz możliwość rozstrzygnięcia przez drugą stronę.*” (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 października 2012 r., sygn. akt SK 20/11). W sprawie skarżącej, sąd drugiej instancji dokonywał władczej ingerencji w prawa podmiotowe pozwanej wskazując, czy jest uprawniona do zwolnienia od ponoszenia kosztów postępowania.

W związku z powyższym należy stwierdzić, że Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej gwarantuje prawo do odpowiedniego uregulowania procedury sądowej, także w zakresie rozpoznawania kwestii incydentalnej w postaci zwolnienia od kosztów sądowych w toku postępowania przed sądem drugiej instancji. W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego uznaje się, że prawo do zaskarżenia orzeczeń wzmacnia prawo do sądu, gwarantując kontrolę przebiegu i rezultatu postępowania sądowego, nie stanowiąc jednak jego elementu (por. np. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 2 czerwca 2010 r., sygn. akt SK 38/09). Trybunał Konstytucyjny wyrażał jednak również dużo dalej idący pogląd, w świetle którego **brak możliwości zaskarżenia orzeczenia stanowi naruszenie istoty prawa do sądu** (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 października 2012 r., sygn. akt SK 20/11, w którym Trybunał Konstytucyjny orzekł, iż **art. 394¹ § 1 pkt 2 k.p.c.** w brzmieniu obowiązującym do dnia 2 maja 2012 r. w zakresie, w jakim **nie przewidywał zażalenia na postanowienie sądu drugiej instancji oddalające wnioski** pełnomocnika ustanowionego z urzędu o przyznanie od Skarbu Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej **w postępowaniu przed sądem drugiej instancji jest niezgodny z art. 45 ust. 1 i art. 176 ust. 1 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej**).

W kształcie, jaki przyjęła ustawa - Kodeks postępowania cywilnego po nowelizacji dokonanej ustawą z dnia 4 lipca 2019 r., możliwość zaskarżenia postanowienia, którego przedmiotem jest odmowa zwolnienia od kosztów sądowych (opłaty od apelacji), wydanego na skutek wniosku zawartego po raz pierwszy w apelacji, **została wyłączona**. Wspomniana wyżej nowelizacja

Kodeksu postępowania cywilnego uchyliła art. 370 k.p.c., na podstawie którego to sąd pierwszej instancji dokonywał kontroli dopuszczalności wniesienia apelacji, spełnienia przez nią warunków formalnych oraz należytego jej opłacenia. Wraz z nałożeniem na sąd pierwszej instancji obowiązku niezwłocznego przedstawienia akt sprawy sądowi drugiej instancji (art. 371 k.p.c.) oraz przeniesieniem obowiązku kontroli spełnienia wymogów formalnych oraz fiskalnych apelacji na sąd drugiej instancji (art. 373 § 1 k.p.c.) nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego wprowadziła daleko idące zmiany postępowania międzyinstancyjnego, z czym wiąże się rozpoznawanie przez sąd drugiej instancji wniosków o zwolnienie od kosztów sądowych zawartych po raz pierwszy w apelacji. Jednocześnie zamknięty katalog zaskarżalnych postanowień sądu drugiej instancji, zawarty w art. 394² § 1¹ k.p.c. nie zawiera postanowienia tego sądu, którego przedmiotem jest odmowa zwolnienia od kosztów sądowych (uwagę zwraca przy tym, iż ta kategoria postanowień została w treści art. 394² § 1¹ pkt 1 k.p.c., będącego odpowiednikiem art. 394^{1a} § 1 pkt 1 k.p.c., przez ustawodawcę pominięta).

Powyższe rozwiązanie prowadzi do sytuacji, w której dla strony wnoszącej apelację zawierającą wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych, w razie oddalenia tego wniosku przez sąd drugiej instancji, jedyną drogą do zaskarżenia postanowienia, którego przedmiotem jest odmowa zwolnienia od kosztów, jest doprowadzenie do skontrolowania prawidłowości tego postanowienia w postępowaniu wywołanym wniesieniem zażalenia na postanowienie o odrzuceniu apelacji, które zostanie wydane wobec niemożności uzupełnienia przez tą stronę braków fiskalnych złożonego środka odwoławczego, jednakże zażalenie na odrzucenie apelacji podlega opłacie od której strona domaga się zwolnienia – brak wniesienia opłaty uniemożliwi kontrolę prawidłowości odrzucenia apelacji oraz skontrolowanie postanowienia o odmowie zwolnienia od opłat od apelacji. Nie sposób jednak uznać, aby wówczas realizowane było prawo do sądu (wraz z możliwością kontroli orzeczenia sądowego) gwarantowane stronie przez art. 45 ust. 1 w zw. z art. 176 ust. 1 Konstytucji. Przede wszystkim dopuszczalności dokonywania kontroli postanowienia w przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów sądowych w toku rozpatrywania zażalenia na postanowienie o odrzuceniu apelacji przeczy literalne brzmienie art. 380 k.p.c., traktującego o rozpatrywaniu przez sąd drugiej instancji, na wniosek strony, niezaskarżalnych postanowień **sądu pierwszej instancji**, mających wpływ na rozstrzygnięcie sprawy. Nadto, z pola widzenia nie należy tracić, iż wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych wnoszony jest zazwyczaj przez stronę, która z zasady nie jest w stanie ich ponieść bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny lub ich poniesienie narazi ją na taki uszczerbek (w przypadku osób fizycznych – art. 102 u.k.s.c.) albo nie posiada dostatecznych środków na ich uiszczenie i nie ma możliwości zwiększenia swojego majątku za sprawą swych współników albo akcjonariuszy (w przypadku osób prawnych – art. 103 ust. 1 i 2 u.k.s.c.). Nawet

jeżeliby przyjąć, że kontrola postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych, wydanego przez sąd drugiej instancji, możliwa jest w toku rozpatrywania zażalenia na postanowienie tego sądu o odrzuceniu apelacji w trybie art. 380 k.p.c., to wiązać się to będzie z **koniecznością wniesienia przez stronę opłaty sądowej od zażalenia na postanowienie o odrzuceniu apelacji**. Stąd też strona nieposiadająca środków na prowadzenie postępowania (wszak ta okoliczność legła u podstaw złożonego przez nią wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych zawartego w apelacji) znajdzie się w sytuacji pozbawienia jej możliwości skontrolowania postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych również w trybie art. 380 k.p.c., jako że wniesione przez nią zażalenie na postanowienie o odrzuceniu apelacji także zostanie odrzucone jako nieopłacone. Celem uniknięcia swoistego paradoksu opisanej wyżej sytuacji, w jakiej znajdzie się podmiot (pozwany) starający się o zwolnienie od kosztów postępowania na etapie postępowania apelacyjnego, ustawodawca zdecydował się na wprowadzenie zwolnienia przedmiotowego od pobierania opłaty m.in. od zażalenia na postanowienie sądu, którego przedmiotem jest odmowa zwolnienia od kosztów sądowych, zgodnie z art. 95 ust. 2 pkt 1 *in principio* u.k.s.c. Jednakże, skoro, jak zostało wskazane wyżej, stronie wnoszącej o zwolnienie od kosztów po raz pierwszy w apelacji nie przysługuje możliwość wniesienia zażalenia na postanowienie w przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów *per se*, nie korzysta ona ze zwolnienia przedmiotowego, o którym mowa w art. 95 ust. 2 pkt 1 *in principio* u.k.s.c.

Zasada równości wobec prawa (art. 32 ust. 1 Konstytucji)

Niezaskarżalność postanowienia sądu drugiej instancji w przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów sądowych prowadzi również do naruszenia zasady równości w aspekcie korzystania z prawa do sądu (art. 32 ust. 1 w związku z art. 45 ust. 1 Konstytucji). Należy zauważyć, iż zaskarżalność postanowienia w przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów postępowania uzależniona jest od etapu, na jakim strona postępowania zgłasza taki wniosek. Powód, występując z pozwem podlegającym stosownej opłacie sądowej, posiada bowiem możliwość zawarcia wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych już w pozwie. Wniosek ten rozpoznawany jest przez sąd pierwszej instancji w ramach kontroli spełnienia wymogów formalnych pozwu oraz uiszczenia należnej opłaty sądowej. W takim przypadku, zgodnie z art. 394^{1a} § 1 pkt 1 k.p.c., na postanowienie sądu pierwszej instancji o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych przysługiwać będzie zażalenie do innego składu tego sądu. W przeważającej części spraw (w tym w sprawie skarżącej) to strona powodowa pozostaje stroną, której aktywność skutkuje powstaniem kosztów postępowania przed sądem pierwszej instancji. bezprzedmiotowość takiego wniosku

Powstanie kosztów, które strona pozwana obowiązana będzie uiścić najczęściej związane więc będzie z wniesieniem przez tę stronę środka zaskarżenia (apelacji) od niekorzystnego dla niej wyroku (postanowienia) sądu pierwszej instancji. Dopiero na tym etapie, co do zasady, aktywność pozwanego związana będzie z powstaniem po jego stronie obowiązku poniesienia kosztów sądowych. W związku z powyższym uniemożliwienie stronie pozwanej (we wskazanej wyżej konfiguracji procesowej) zaskarżenia postanowienia sądu drugiej instancji w przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów sądowych, a co za tym idzie uniemożliwienie skorzystania przez tą stronę ze zwolnienia przedmiotowego, jakiemu podlega zażalenie na to postanowienie zgodnie z art. 95 ust. 2 pkt 1 *in principio* u.k.s.c., prowadzi do naruszenia zasady równości wobec prawa w zakresie korzystania z prawa do sądu. Stawia to bowiem powoda w uprzywilejowanej pozycji w razie niemożności poniesienia przez niego kosztów postępowania i zawarcia stosownego wniosku o zwolnienie od kosztów już w pozwie, czy mówiąc ogólniej w toku postępowania przed sądem pierwszej instancji, gdyż ta strona procesu nie jest pozbawiona wówczas prawa do zaskarżenia postanowienia w przedmiocie odmowy zwolnienia jej od kosztów sądowych, a nadto, zażalenie to korzystać będzie z przedmiotowego zwolnienia od opłaty sądowej.

Z zasady równości wyrażonej w art. 32 ust. 1 Konstytucji wynika, iż podmioty prawa w obrębie określonej kategorii winny być traktowane jednakowo. Ocenę, czy dana regulacja narusza zasadę równości winna poprzedzić analiza sytuacji prawnej podmiotów, będących adresatami danej normy prawnej (por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 14 lipca 2004 r.). W literaturze przedmiotu zgodnie przyjmuje się, że na gruncie kontradyktoryjnego procesu cywilnego, przyjętego jako model postępowania obowiązujący w Rzeczypospolitej Polskiej, zasada równouprawnienia stron procesu stanowi jedną z podstawowych zasad procesowych, pomimo nieuregulowania jej w treści kodeksu postępowania cywilnego wprost, wynika ona jednak z samej istoty dwustronnego i kontradyktoryjnego procesu (por. np. A. Jakubecki, *Naczelne zasady postępowania cywilnego w świetle nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego*, [w:] *Czterdziestolecie kodeksu postępowania cywilnego. Zjazd katedr i zakładów postępowania cywilnego w Zakopanem (7-9.10.2005)*, Kraków 2006). W związku z powyższym należy stwierdzić, iż pozycja powoda i pozwanego w toku postępowania jest jednakowa, zaś różnicowanie jej na gruncie Kodeksu postępowania cywilnego w zakresie dostępu do środków zaskarżenia przysługujących od postanowień w przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów sądowych stanowi naruszenie zasady równości o której mowa w art. 32 ust. 1 Konstytucji.

Zasada zakazu zamykania drogi sądowej (art. 77 ust. 2 Konstytucji)

Artykuł 77 ust. 2 Konstytucji stanowi o zakazie zamykania drogi sądowej. Przepis ten wiąże się z innymi postanowieniami Konstytucji, a to z art. 45 ust. 1 Konstytucji oraz z art. 31 ust. 3 Konstytucji, ponieważ dotyczy możliwości ingerencji w prawo do sądu, jako prawo gwarantowane konstytucyjnie. W tym zakresie art. 77 ust. 2 Konstytucji modyfikuje ogólne reguły ograniczania praw i wolności wyrażone w art. 31 ust. 3. Odnosi się on do kwestii wyłączenia prawa do sądu, zakazując zamykania drogi sądowej w zakresie swojego zastosowania. Konkretyzuje tym samym wynikający z art. 31 ust. 3 zd. 2 Konstytucji zakaz naruszania istoty konstytucyjnych praw i wolności (tak Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 10 maja 2000 r., sygn. akt K 21/99). Zatem art. 77 ust. 2 jest przepisem ustanawiającym zasadę niedopuszczalności wyłączenia prawa do sądu, która może być uchylone tylko na mocy przepisów konstytucyjnych lub reguł mających umocowanie konstytucyjne.

Prawo do zaskarżania orzeczeń sądowych (art. 78 Konstytucji)

Art. 394² § 1¹ k.p.c. narusza art. 78 Konstytucji w ten sposób, że nie przewiduje możliwości zażalenia na orzeczenie sądu odwoławczego (ustrojowo) w przedmiocie wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych (opłaty od apelacji) rozpoznawanego po raz pierwszy przez ten sąd.

Z orzecznictwa Trybunału wynika, że zakres normowania art. 78 Konstytucji obejmuje wszystkie postępowania bez względu na to, czy toczą się przed sądem czy przed niesądowym organem władzy publicznej, jak i bez względu na ich główny lub uboczny charakter. Z art. 78 zdanie pierwsze Konstytucji jednoznacznie wynika skierowany do prawodawcy postulat takiego kształtowania procedur, aby było przewidziane w nich prawo wniesienia przez stronę środka zaskarżenia. Do istoty tego prawa należy możliwość uruchomienia weryfikacji rozstrzygnięcia zapadłego w pierwszej instancji. Ustawodawca ma zatem obowiązek nie tylko umożliwić zainteresowanej stronie prawo do wniesienia środka zaskarżenia od orzeczenia lub decyzji wydanych w pierwszej instancji, ale i umożliwić organowi rozpatrującemu środek zaskarżenia merytoryczną ocenę prawidłowości uprzednio rozstrzygniętej sprawy (por. wyroki TK: z 30 października 2012 r., SK 20/11, cz. III, pkt 3.4.1; z 26 listopada 2013 r., SK33/12, cz. III, pkt 4.3.1).

W wyroku z 16 listopada 1999 r., SK 11/99, Trybunał podkreślił, że "konstytucyjna kwalifikacja konkretnych środków zaskarżenia pozostawionych przez prawodawcę do dyspozycji strony, uwzględniać musi całokształt unormowań determinujących przebieg danego postępowania.

W szczególności konieczne jest zarówno odniesienie do rodzaju sprawy rozstrzyganej w danym postępowaniu, struktury i charakteru organów podejmujących rozstrzygnięcie, jak i wreszcie konsekwencji oddziaływania innych zasad i norm konstytucyjnych, w szczególności zaś konstytucyjnej zasady prawa do sądu". Odnosząc to do problemu konstytucyjnego w niniejszej sprawie, do uznania ustawodawcy należy ukształtowanie środka odwoławczego na rozstrzygnięcie w przedmiocie wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych rozpoznawanego po raz pierwszy przez sąd odwoławczy (niedewolutywne zażalenie poziome lub dewolutywne zażalenie do Sądu Najwyższego).

Zasada nienaruszalności istoty praw i wolności, zasada proporcjonalności (art. 31 ust. 3 Konstytucji)

Konstytucja przewiduje, że ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw (art. 31 ust. 3) - zasada proporcjonalności.

W sprawie zwolnienia od kosztów sądowych uczestnik postępowania cywilnego powinien korzystać z ochrony proceduralnej wynikającej z gwarancji konstytucyjnych. Uniemożliwienie stronie wnoszącej apelację zaskarżenia postanowienia w przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów sądowych, wydanego w skutek zawarcia w tej apelacji wniosku o zwolnienie od opłaty od apelacji, stanowi sprzeczne z zasadą proporcjonalności (art. 31 ust. 3 Konstytucji) ograniczenie zasady sprawiedliwości proceduralnej, wywodzonej z art. 45 ust. 1 Konstytucji (por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 października 2013 r., SK 20/11). W ocenie skarżącej rozstrzygnięcie w przedmiocie wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych w postępowaniu cywilnym ma identyczny charakter w obu instancjach, zatem strona postępowania powinna korzystać z tożsamej ochrony proceduralnej wynikającej z gwarancji konstytucyjnych.

Przytoczony w skardze art. 31 ust. 3 Konstytucji służy doprecyzowaniu wzorców kontroli powołanych powyżej stanowiąc pochodną zgłoszonych zarzutów.

5) Uzasadnienie wniosku o wstrzymanie postanowienia o odrzuceniu apelacji

Zgodnie z art. 79 ust. 1 ustawy o TK „Trybunał może wydać postanowienie tymczasowe o zawieszeniu lub wstrzymaniu wykonania orzeczenia w sprawie, której skarga konstytucyjna dotyczy, jeżeli wykonanie wyroku, decyzji lub innego rozstrzygnięcia mogłoby spowodować nieodwracalne skutki, wiążące się z dużym uszczerbkiem dla skarżącego albo gdy przemawia za tym inny ważny interes skarżącego lub ważny interes publiczny”.

W niniejszej sprawie wstrzymanie wykonania wyroku Sądu Okręgowego w K z dnia marca 2020 r., sygn. akt jest uzasadnione, jako że jego wykonanie wiąże się z dużym uszczerbkiem dla skarżącej, w pkt III tego wyroku skarżącej zostało bowiem nakazane przekazanie do masy upadłości Przedsiębiorstwa Wielobranżowego E sp. z o.o. nieruchomości o przyjętej przez Sąd pierwszej instancji wartości pomimo nie rozpoznania apelacji skarżącej od tego wyroku, a więc faktycznego pozbawienia jej możliwości skontrolowania prawidłowości rozstrzygnięcia sądu pierwszej instancji. Jednocześnie jedynie wstrzymanie wykonania wyroku zapewni należyłą ochronę interesu skarżącej, bowiem wstrzymanie skuteczności pkt I postanowienia Sądu Apelacyjnego w K z dnia sierpnia 2020 r., sygn. akt o odrzuceniu wniosku A sp. z o.o. z siedzibą w K o sporządzenie uzasadnienia postanowienia Sądu Apelacyjnego w K z dnia lipca 2020 r., sygn. akt, w trybie art. 79 ust. 1 oraz art. 36 ustawy o TK w zw. z art. 388 § 1 i 4 k.p.c. nie wywoła żadnego skutku procesowego, gdyż apelacja skarżącej została odrzucona, w następstwie czego stronie powodowej zostanie wydany tytuł wykonawczy

6) Uwagi końcowe

Końcowo należy wskazać, iż pomimo że problem sprzeczności art. 394² § 1¹ k.p.c. z Konstytucją wyłonił się na kanwie sprawy gospodarczej, zaś skarżąca jest przedsiębiorcą – spółką handlową – nie należy tracić z pola widzenia, iż w istocie wyłączenie przez ustawodawcę zaskarżalności postanowień sądu drugiej instancji w przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów sądowych narusza prawa osób niezamożnych, uczestników postępowań sądowych w sprawach cywilnych wszelkiego rodzaju. Tzw. prawo ubogich, na gruncie postępowania cywilnego regulowane obecnie przez przepisy ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, ma zapewniać możliwość uzyskania ochrony sądowej podmiotom gorzej sytuowanym, które nie są w stanie ponieść w całości ani nawet w części kosztów postępowania bez uszczerbku dla niezbędnego utrzymania. W tym kontekście, w ocenie konstytucyjności art. 394² § 1¹ k.p.c. nie sposób

pominąć treść art. 2 Konstytucji, zgodnie z którym Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawnym, **urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej**. W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego podkreśla się, że zasada wyrażona w art. 2 Konstytucji stanowi rodzaj klauzuli generalnej, określającej **minimalne – progowe – kryteria rozwiązań prawnych, które muszą być respektowane przez ustawodawcę** regulującego stosunki społeczne wkraczające w sferę interesów jednostki (por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 maja 2012 r., sygn. akt P 12/10). W związku z powyższym zaskarżalność postanowienia sądu drugiej instancji o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych (jako postanowienia w przedmiocie szczególnej wagi, jeżeli idzie o zapewnienie podmiotom nie posiadającym w danym momencie wystarczających środków prawa do ochrony swych praw w postępowaniu sądowym) nabiera tym większego znaczenia dla zapewnienia przez ustawodawcę równego prawa do odpowiednio ukształtowanej procedury sądowej, gwarantowanej przez art. 45 ust. 1 w zw. z art. 176 oraz 32 ust. 1 Konstytucji.

Biorąc zaś pod uwagę kontekst sprawy skarżącej i wpływu niezaskarżalności postanowienia sądu drugiej instancji w przedmiocie zwolnienia od kosztów sądowych na sytuację podmiotów gospodarczych (osób prawnych i jednostek organizacyjnych niebędących osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną), którym ustawa o kosztach sądowych zapewnia możliwość zwrócenia się o zwolnienie od kosztów sądowych w razie nieposiadania dostatecznych środków na ich uiszczenie (art. 103 ust. 1 u.k.s.c.), zagadnienie konstytucyjności art. 394² § 1¹ pkt 1 k.p.c. pozostaje nie mniej doniosłe z uwagi na treść art. 20 Konstytucji, ustanawiającego **społeczną** gospodarkę rynkową jako podstawę ustroju gospodarczego Rzeczypospolitej Polskiej. Ze wspomnianej zasady wynika bowiem obowiązek państwa zapewnienia odpowiednich „reguł gry”, w tym równości szans, uczestników obrotu gospodarczego (por. M. Safjan, L. Bosek, *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1-86*, Warszawa 2016), czego wyrazem musi być również prawo do dochodzenia swoich praw w postępowaniu sądowym, także w razie braku dostatecznych środków finansowych.

Argumenty, którymi posługiwał się Trybunał w uzasadnieniu niekonstytucyjności rozwiązań ustawowych dotyczących kosztów postępowania lub kosztów pomocy prawnej udzielonej z urzędu w sprawach SK 10/09, SK 20/11 i SK 14/13 (w postępowaniu cywilnym) oraz w sprawach SK 33/12 i K 34/12 (w postępowaniu karnym) pozostają aktualne także w niniejszej sprawie. Brak możliwości zaskarżenia (nie przysługiwanie środka odwoławczego) od orzeczeń sądu odwoławczego dotyczących kosztów postępowania, jeżeli sąd ten orzekał o kosztach po raz pierwszy narusza wzorce konstytucyjne powołane w skardze. Istota problemu, a to ograniczenie możliwości wniesienia zażalenia na postanowienie sądu działającego w perspektywie sprawy

jako sąd odwoławczy, ale orzekającego w sprawie wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych (opłaty od apelacji) po raz pierwszy jest zbliżona do problemów rozstrzyganych we wskazanych wyżej sprawach. Trybunał stwierdzał, że regulacje nie przewidujące możliwości zaskarżenia rozstrzygnięć o kosztach, o których po raz pierwszy orzekał sąd odwoławczy są niezgodne zawsze z art. 45 ust. 1, ale także z art. 78 w związku z art. 176 ust. 1 w związku z art. 32 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji.

Trybunał Konstytucyjny potwierdzał także zasadę, iż stronie przysługuje środek odwoławczy od orzeczeń dotyczących kosztów procesu wydanych po raz pierwszy, nawet jeżeli orzeczenie to wydał sąd formalnie usytuowany w systemie jako instancja odwoławcza. **Zgodnie z dotychczasowym orzecznictwem Trybunału, w zakresie orzekania o kosztach procesu za sąd pierwszej instancji należy uznać ten sąd, który orzekał o nich w danym zakresie po raz pierwszy (wyrok TK z dnia z dnia 26 listopada 2013 r., SK 33/12).**

Mając na uwadze powyższe wnoszę jak w *petitum* skargi.

Agata Nocuń, adwokat

Załączniki:

1. cztery odpisy skargi konstytucyjnej wraz z załącznikami;
2. odpis pełnomocnictwa do sporządzenia i wniesienia skargi konstytucyjnej;
3. dowód uiszczenia opłaty skarbowej od pełnomocnictwa;
4. informacja odpowiadająca odpisowi aktualnemu z Rejestru Przedsiębiorców;
5. wyrok Sądu Okręgowego w K z dnia marca 2020 r., sygn. akt ;
6. kserokopia koperty (przesyłka nr w której doręczono pełnomocnikowi skarżącej wyrok Sądu Okręgowego w K z dnia marca 2020 r., sygn. akt ;
7. wydruk śledzenia przesyłki nr
8. apelacja skarżącej od wyroku Sądu Okręgowego w K z dnia marca 2020 r., sygn. akt ;
9. potwierdzenie nadania apelacji skarżącej od wyroku Sądu Okręgowego w K z dnia marca 2020 r., sygn. akt
10. postanowienie Sądu Apelacyjnego w K , z dnia lipca 2020 r., sygn. akt ;
11. kserokopia koperty (przesyłka nr w której doręczono pełnomocnikowi skarżącej postanowienie Sądu Apelacyjnego w K , z dnia lipca 2020 r., sygn. akt ;
12. wydruk śledzenia przesyłki nr
13. wniosek skarżącej o doręczenie postanowienia Sądu Apelacyjnego w K , z dnia lipca 2020 r., sygn. akt , wraz z uzasadnieniem;